

*Плещинська Ю. А.,**асистент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
ЗВО «Університет Короля Данила»**Сахневич І. А.,**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
ЗВО «Університет Короля Данила»**Медейчук О. М.,**старший викладач кафедри української філології
ЗВО «Університет Короля Данила»*

МОВНА ДИНАМІКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ: ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА СТАНДАРТІВ НАТО

Анотація. Стаття присвячена дослідженню військової лексики як окремої мовної підсистеми, що включає терміни, пов'язані як із бойовими діями, так і з повсякденним життям. Проаналізовано її структурні особливості, динаміку розвитку та фактори, що впливають на формування військових термінів. Особливу увагу приділено аналізу основних способів словотворення в англійській військовій лексиці, серед яких афіксація, конверсія, композиція та скорочення. Визначено, що ці словотворчі механізми сприяють гнучкості й адаптації військової термінології до сучасних умов комунікації. Вказано на проблеми перекладу військової лексики, зокрема труднощі відтворення аббревіатур, акронімів, ідіоматичних виразів і евфемізмів. Підкреслено, що військові терміни часто не мають точних еквівалентів в інших мовах, що ускладнює їхню передачу без втрати семантичного та емоційного забарвлення. У статті розглянуто підходи до перекладу таких лексичних одиниць, зокрема методи транскрибування, калькування, пояснювального перекладу та адаптації, які дозволяють зберегти точність і зрозумілість інформації. Також досліджено явище запозичення військових термінів в українську мову внаслідок міжнародної співпраці, військової допомоги та інформаційного обміну. Зазначено, що ці запозичення часто адаптуються до граматичних і фонетичних норм української мови, формуючи новий пласт термінології. У статті виокремлено соціолінгвістичний аспект, а саме проникнення військової лексики у мовлення цивільного населення, що відображає вплив сучасних військових конфліктів на лінгвістичну картину світу. У висновках наголошено, що військова лексика є динамічною та багатокомпонентною системою, яка зазнає постійних змін під впливом технологічного прогресу, розвитку тактичних стратегій та міжкультурної взаємодії. Підкреслено, що переклад військової термінології залишається актуальним завданням, яке вимагає високої точності, лінгвістичної компетентності та глибокого розуміння контексту.

Ключові слова: військова лексика, військовий переклад, способи словотворення, комунікація, запозичення, ідіоматичні вирази, евфемізми.

Постановка проблеми. Дослідження специфіки та особливостей військового перекладу становить значний інтерес

для сучасної науки та практики, враховуючи актуальні глобальні виклики й вимоги міжнародної співпраці. Зростаюча інтенсифікація міжнародної взаємодії у сфері безпеки та оборони визначає критичну потребу у забезпеченні високого рівня міжкультурної комунікації, котру успішно вирішують військові перекладачі, забезпечуючи точність, повноту та своєчасність трансляції інформації з метою ухвалення стратегічних рішень у політичному та військовому середовищах. Швидкий розвиток військових технологій, створення нових типів озброєнь і систем управління; підвищення ризиків, пов'язаних із загрозами тероризму та екстремізму; зростання кількості гуманітарних криз та збройних конфліктів у міжнародних спільнотах – саме такі фактори сприяють активній трансформації й оновленню спеціалізованої військової термінології. Відтак вимоги до перекладачів збільшуються, адже сьогодні вони повинні не лише володіти сучасною термінологічною базою, а й бути здатними працювати в умовах підвищеної відповідальності, адаптуватися до нових мовних конструкцій у процесі постійного вдосконалення своїх знань, забезпечуючи адекватність перекладу конфіденційних даних під час міжнародних зустрічей, наприклад, з координації спільних зусиль у воєнних діях, у процесі організації гуманітарної допомоги як ключової ланки комунікації між учасниками конфліктів та міжнародними організаціями. Варто також зазначити, що вивчення специфіки військового перекладу має вагоме значення для теоретичної лінгвістики, адже аналіз структур та функцій військової мови сприятиме глибшому розумінню процесів формування спеціалізованих мовних систем, їхньої динаміки та функціонування в межах професійних комунікативних середовищ. Розвиток військової освіти, зокрема підготовка професійних перекладачів, здатних працювати за стандартами НАТО, набуває особливої **актуальності** в Україні на тлі повномасштабного вторгнення росії. Створення інноваційних програм підготовки сучасних військових перекладачів, впровадження ефективних навчальних методик, які поєднують теоретичні знання та практичні компетенції – це нехайна потреба сучасної вищої освіти України у сфері іноземної філології. Відтак **метою дослідження** є визначення особливостей сучасного військового перекладу крізь призму

власного досвіду. Серед основних завдань дослідження – на основі власного досвіду проаналізувати та визначити найпоширеніші способи утворення військових термінів; дослідити способи передачі ідіоматичних виразів та фразеологізмів; визначити особливості перекладу емоційно забарвлених евфемізмів; проаналізувати вживання й переклад англomовних запозичень в українській мові.

Аналіз наукових досліджень. Військова лексика була й залишається актуальною сьогодні. Багато науковців-філологів, зокрема в Україні, досліджують особливості перекладу та словотворення військових термінів. У багатьох наукових працях – статтях, монографіях, тезах конференцій, підручниках і навчально-методичних посібниках сфокусовано увагу на теоретико-практичних особливостях військового перекладу з/на англійську мову: у цьому контексті варто відзначити таких фахівців військового перекладу, як В. Балабін (автор не тільки дисертаційного дослідження американського сленгу у військовому перекладі, але й напрацювань щодо проблем мовної підготовки в Збройних Силах України, професійної компетентності військового перекладача, а також співавтор підручника з основ перекладу) [1, 2, 3], Є. Долинський (дослідження теоретичних і практичних засад військового перекладу в контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ [4]), В. Лісовський (автор підручника з військово-технічного перекладу [5]), О. Нікіфорова (схарактеризовано передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні [6]), О. Юндіна (дисертаційне дослідження жанрово-стильової обумовленості лексичних трансформацій в перекладі текстів військової тематики) [7], С. Янчук (дисертаційне дослідження особливостей перекладу військової документації миротворчих місій ООН та НАТО [8]. Філологинями Н. Гасюк і Н. Пуш визначено основні види військових текстів, їхні особливості на противагу іншим видам текстів, приділено увагу основним способам словотворення військових термінів, а також розроблено основні групи перекладу військової лексики відповідно до рівня їхньої складності [9]. Специфіку перекладу військової термінології в англomовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні досліджено науковицями А. Стародубцевою та Н. Талавірою [10]. Варто зауважити, що поява нових видів озброєнь, а також застосування військових тактик ведення боїв та організації оборони за стандартами НАТО сприяють появі нових військових термінів, які на сьогоднішній день є ще недостатньо дослідженими, а тому вимагають ретельного філологічного аналізу, тобто глибшого розуміння процесів формування спеціалізованих мовних систем, їхньої динаміки та функціонування в межах професійних комунікативних середовищ.

Виклад основного матеріалу. Військова лексика є окремою мовною системою, котра об'єднує терміни, пов'язані не лише з військовим побутом, але й повсякденним життям. Військові лексичні одиниці все частіше проникають у мовлення цивільних осіб. Однак варто зазначити, що військова лексика є специфічним словниковим запасом, який відображає вплив різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів, важливих у процесі перекладу. Вона відіграє значну роль у розвитку сучасної англійської мови та є складною, багатокomпонентною системою, елементи якої розвиваються паралельно й взаємно впливають одне на одного [11].

Утворення військових лексичних одиниць (термінів) здійснюється через характерні для англійської мови методи слово-

творення, зокрема за допомогою морфологічного способу. Аналіз лексичних одиниць військової тематики під час перекладу та практики спілкування з носіями мови дозволив виокремити найпоширеніші способи утворення військової лексики, які за частотою уживання можна розташувати таким чином:

1. Утворення військових термінів шляхом афіксації, тобто додавання до кореня слова суфіксів або префіксів, наприклад, deactivate (de- + activate) – деактивувати (наприклад, вибухівку), underfire (under- + fire) – під вогнем, counterattack (counter- + attack) – контратака, weaponize (weapon + -ize) – озброювати, перетворювати щось на зброю (префіксальний спосіб); drone-strike (drone + -strike) – удар безпілотною, tacticality (tactical + -ity) – тактичність, sniperism (sniper + -ism) – тактика або практика снайперської стрільби (суфіксальний спосіб); remobilization (re- + mobil + -ization) – повторна мобілізація, decontamination (de- + contaminate + -ion) – знезараження (комбінований афіксальний спосіб) тощо.

2. Використання конверсії (переходу слова з однієї частини мови в іншу без змін у його формі) для опису ситуацій, пов'язаних з військовими операціями, а також з процесом комунікування, наприклад, to drone → drone – використовувати безпілотною → безпілотною, to mortar → mortar – обстрілювати з міномета → міномет, to recon → recon – проводити розвідку → розвідка, to engage → engage – вступати в бій → бойове зіткнення, to deploy → deploy – розгорнути війська → розгортання тощо.

3. Залучення способу композиції (складання основ слів), наприклад, battlefield (battle + field) – поле бою, airstrike (air + strike) – авіаудар, firepower (fire + power) – вогнева міць тощо.

Власний досвід перекладу свідчить, що важливою проблемою у військовому перекладі є адекватний переклад аббревіатур й акронімів, які широко використовуються у назвах техніки або озброєння. Зазвичай вони утворюються шляхом скорочення слів до перших літер або шляхом усичення слів. За способами перекладу їх можна поділити на такі категорії:

– переклад відповідною аббревіацією, наприклад, MLRS (Multiple Launch Rocket System) – РСЗВ (реактивна система залпового вогню), UAV (Unmanned Aerial Vehicle) – безпілотною літальний апарат;

– переклад, що відповідає повній формі слова, наприклад, ЗРК «Патріот» – «Patriot» Surface-to-Air Missile System;

– переклад шляхом кодування аббревіацій або акронімів, наприклад, гвинтокрил Mi-8 MTV – Mi-8 MTV Helicopter. Варто зазначити, що досить часто україномовні аббревіатури супроводжуються пояснювальними словами, які перекладаються англійською для уточнення повідомлення. Такий спосіб передачі допомагає зберегти оригінальну назву військової техніки в перекладі.

На наш погляд, однією з найбільших проблем у військовому перекладі є передача ідіоматичних виразів та фразеологізмів, які часто не мають прямого еквіваленту в іншій мові. Наприклад, наведені нижче приклади англomовних виразів є складними для точного перекладу, оскільки вони несуть культурні та контекстуальні особливості, які важко адекватно передати без втрати змісту або емоційного забарвлення: «to bite the bullet» (зібратися з духом); «to go down in flames» (зазнати повної невдачі); «We're going to have to play our cards close to our chest» – Нам доведеться тримати все в таємниці; «hit the ground» (негайно взятися до справи): The new commander *hit the ground* running

and immediately implemented strategic changes. – Новий командир одразу взявся до справи та негайно впровадив стратегічні зміни.); «call the shots» – приймати рішення: In this mission, the field commander *calls the shots*. – У цій місії польовий командир приймає рішення; «keep your powder dry» (бути напоготові, пильними): We should *keep our powder dry* in case the situation escalates. – Нам слід бути напоготові на випадок ескалації.

Наведені вище приклади словосполучень і речень доводять, що військовий переклад супроводжується рядом значних складнощів, а саме: великою кількістю спеціалізованої термінології, яка перебуває в постійному оновленні й тому вимагає від перекладача постійного вдосконалення своїх знань і здатності адаптуватися до нових мовних конструкцій; потребою оперативної орієнтації в різноманітних контекстах, таких як тактика, логістика, медицина тощо; здатністю перекладача не лише передавати зміст повідомлення, але й відтворювати емоційне забарвлення, інтонаційні нюанси та інші паралінгвістичні особливості, що є важливими для правильного сприйняття інформації [12].

Однією з особливостей військової лексики є наявність емоційно забарвлених евфемізмів, що виникають внаслідок семантичного поєднання різних значень одного слова чи кількох слів (словосполучень) у одному контексті, зокрема, таких як військовий сленг і жаргонізми. Емоційно забарвлені терміни є важливою частиною повсякденного мовлення військовослужбовців і часто застосовуються для художнього зображення військових дій або для позначення об'єктів та предметів, що використовуються в армії [13, с. 31]. Прикладами найбільш поширених евфемізмів слугують такі: замість «загибелі мирних жителів або руйнування цивільних об'єктів» використовується вираз «collateral damage» – «побічні втрати»; замість «знешкодити» – «neutralize»: The special forces neutralized the target»; замість «відступ» – «tactical repositioning»: The unit conducted a tactical repositioning to avoid unnecessary losses; замість «присутність військових сил у зоні конфлікту» – «boots on the ground»: The government is reluctant to put boots on the ground in that region; замість «час на адаптацію» (відновлення солдатів після бойових дій, не наголошуючи на посттравматичному синдромі) – «decompression time»: Returning troops will undergo decompression time before reuniting with families. Наведені вище приклади евфемізмів допомагають пом'якшити психологічний вплив жорстких реалій війни та зробити військову лексику прийнятнішою у процесі офіційних комунікацій та медіазасобах.

Вартими уваги є й іншомовні запозичення, які з'явилися в українській військовій лексиці під час війни росії проти України. Більшість таких запозичень походять з англійської мови завдяки активній співпраці України з країнами-членами НАТО, постачанню західної зброї та адаптації сучасної англійської військової термінології до українських відповідників, наприклад:

- назви техніки та озброєння: Abrams – сучасний американський бойовий танк; Stinger – переносний зенітний ракетний комплекс; Leopard – німецький основний бойовий танк; Bradley – американська бойова машина піхоти;

- назви військових операцій і тактики: контрнаступ (counteroffensive) – наступальна операція для відвоювання територій; кліринг (clearing) – зачистка території від супротивника; дебрифінг (debriefing) – аналіз операції після її завершення;

- терміни, пов'язані з розвідкою та спецопераціями: спотер (spotter) – коригувальник вогню; знищення цілі (targeted elimination) – ліквідація конкретної загрози;

- терміни, пов'язані з допомогою західних країн-партнерів та військовим партнерством: ленд-ліз (Lend-Lease) – програма постачання зброї від США; тренувальна місія (training mission) – навчання військових інструкторів НАТО; ротація (rotation) – зміна військових підрозділів або військових;

- терміни, пов'язані з кіберзагрозами та інформаційною війною: кібератака (cyber attack) – хакерський напад на цифрові системи; психологічна операція (психооперація, PsyOps) – маніпуляція інформацією для впливу на ворога. Більшість запозичень вже закріпились в українській мові, часто використовуються у військовому спілкуванні, у військових зведеннях, ЗМІ, а деякі навіть адаптовані до української граматики, наприклад, «контрнаступ», «рекон», «кліринг» тощо.

Висновки. Військова лексика є складною і багатокомпонентною системою, яка постійно розвивається під впливом як внутрішніх мовних процесів, так і зовнішніх факторів, зокрема міжнародної військової співпраці з країнами-членами НАТО, інформаційних технологій, технологічних нововведень та змін у стратегіях ведення бойових дій. Аналіз способів утворення військової термінології в англійській мові показує, що основними механізмами є афіксація, конверсія, композиція та скорочення, що дозволяє термінам бути гнучкими та адаптивними до умов сьогодення.

Однією з найбільших проблем у військовому перекладі є передача ідіоматичних виразів, евфемізмів та абревіатур, що не завжди мають прямі еквіваленти в українській мові. Використання таких мовних засобів сприяє не лише ефективній військовій комунікації, а й впливає на суспільне сприйняття бойових дій, наприклад, пом'якшуючи жорсткі реалії війни, а запозичення з англійської мови стають важливою складовою української військової термінології, відображаючи активну співпрацю України з країнами-партнерами.

Дослідження також підтверджує, що військова лексика поступово інтегрується у повсякденне мовлення цивільних осіб, що є відображенням соціальних змін, спричинених сучасними військовими конфліктами. Враховуючи це, важливим завданням для лінгвістів і перекладачів є розробка відповідних підходів до адаптації військових термінів, забезпечення їхнього коректного вживання та адекватного перекладу, що сприятиме ефективнішому міжнародному співробітництву та порозумінню, до прикладу, між військовими-новобранцями й військовими-наставниками з військових угруповань НАТО, а також між військовими та цивільними комунікаторами.

Використання результатів дослідження. Результати дослідження можна застосувати на заняттях з практики перекладу в ЗВО, а також у процесі вивчення англійської мови на заняттях у старших класах ліцеїв.

Література:

1. Балабін В. В. Проблеми мовної підготовки в Збройних Силах України / Віктор Балабін // Наука і оборона: щоквартальний науково-теоретичний та науково-практичний журнал Міністерства оборони України № 2, 2007. С. 42–46.
2. Балабін В. В. Професійна компетентність військового перекладача//Мовні і концептуальні картини світу: 36. Наук. Праць. К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. № 7. С. 20–23.

3. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу [Дисертація]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Балабін Віктор Володимирович // КНУТШ. К., 2002. 308 с.
4. Долинський Є. Теоретичні і практичні засади військового перекладу в контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/74-1.pdf> (дата звернення: 21.01.2025).
5. Військово-технічний переклад (англ. мова): Підручник / В. М. Лісовський; за ред. В. В. Балабіна. К.: ВІКНУ, 2010. 950 с.
6. Нікіфорова О. Передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. С.107-120. URL: <https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202015/Nikiforova.pdf>. (дата звернення: 21.01.2025).
7. Юндіна О. В. Жанрово-стильова обумовленість лексичних трансформацій в перекладі текстів військової тематики [Дисертація]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Юндіна Олена Вікторівна; ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". О., 2013. 20 с.
8. Янчук С. Я. Особливості перекладу військової документації миротворчих місій ООН та НАТО [Дисертація]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Янчук Сергій Ярославович; М-во освіти і науки, молоді та спорту України; КНУТШ. Київ, 2011. 277 с.
9. Гасюк Н., Пуш Н. Особливості перекладу військової термінології Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, № 58, 2022, С. 305-308. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v58/68.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).
10. Стародубцева А., Талавіра Н. Специфіка перекладу військової термінології в англомовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні. Науковий журнал «Молодий вчений». №7 (119), 2023, С. 57-61. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/issue/view/88> (дата звернення 20.01.2025).
11. Мельник П., Юрковська М. Визначення поняття військової лексики та підходи до її вивчення. URL: <UsersstudentDesktop11258-Текст статті-22358-1-10-20211115.pdf>. (дата звернення: 30.01.2025).
12. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, DOD Dictionary of Military and Associated Terms. Washington DC: The Joint Staf. 2021. URL: <https://irp.fas.org/doddir/dod/dictionary.pdf> (дата звернення: 28.01.25).
13. Struk, I. V., Semyhinivska, T. H., Sitko, A. V. Formation and translation of military terminology. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. 2022. 33(72), 29-33.

Pleshchinska Ju., Sakhnevych I., Medeichuk O. Language dynamics of military translation: the impact of global challenges and NATO standards

Summary. The article is devoted to the study of military vocabulary as a distinct linguistic subsystem that includes terms related both to combat operations and everyday life. The structural features, dynamics of development, and factors influencing the formation of military terminology are analyzed. Special attention is paid to the primary word-formation processes in English military vocabulary, such as affixation, conversion, composition, and abbreviation. It has been determined that the above mentioned mechanisms contribute to the flexibility and adaptability of military terminology in modern communication contexts. The challenges of translating military vocabulary, particularly the difficulties in rendering abbreviations, acronyms, idiomatic expressions, and euphemisms are singled out as well. It is emphasized that military terms often lack precise equivalents in other languages, making their accurate translation difficult without losing semantic and emotional connotations. The article examines approaches to translating such lexical units, including transcription, calculation, explanatory translation, and adaptation, which help maintain the accuracy and clarity of information. Additionally, the phenomenon of borrowing military terms into the Ukrainian language due to international cooperation, military assistance, and information exchange is explored. It is noted that these borrowings are often adapted to the grammatical and phonetic norms of the Ukrainian language, forming a new layer of specialized terminology. Special attention is given to the sociolinguistic aspect, particularly the penetration of military vocabulary into civilian speech, reflecting the impact of modern military conflicts on the linguistic environment. The conclusions highlight that military vocabulary is a dynamic and multi-component system that continuously evolves under the influence of technological advancements, the development of tactical strategies, and intercultural interaction. The translation of military terminology remains a relevant task that requires high precision, linguistic competence, and a deep understanding of context.

Key words: military vocabulary, military translation, word-formation processes, communication, borrowings, idiomatic expressions, euphemisms.